

- National Forum on Health. – Canada, 1996. – 130 p.
9. Запорожець О.І., Применко В.І., Лук'янчиков А.В., Лук'янчиков В.А. Сучасний стан викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» / Матеріали сьомої міжнародної науково-методичної конференції «Безпека життєдіяльності людини – освіта, наука, практика», Миколаїв, 2008.- с.61-64.
 10. Васильченко Л.В. Безпека дорожнього руху / Безпека життєдіяльності.- 2007, №12.- 46-48.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Волненко Наталія Борисівна – доктор медичних наук, професор кафедри метрології та БЖД Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Литвиненко Володимир Миколайович - старший викладач кафедри Метрології та безпеки життєдіяльності Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Покотило Василь Григорович - старший викладач кафедри Метрології та безпеки життєдіяльності Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Надійшла до друку 10.06.2013р.

УДК 374,7:330

Людмила Воловик, Катерина Ковальська

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ЗА УМОВ ПЕРЕХОДУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті йдеться про теоретико-методологічні основи дослідження безпеки життєдіяльності людини, формування нової стратегії виживання людства. Наголошується на важливості усвідомлення принципу ефективності природокористування та освітньо-просвітницької роботи для прискорення переходу до сталого розвитку України.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, трансформація, ринкові засади, освітньо-просвітницька робота.

В статье говорится о теоретико-методологических основах исследования безопасности жизнедеятельности человека, формирования новой стратегии выживания человечества. Отмечается важность осознания принципа эффективности природопользования и образовательно-просветительской работы для ускорения перехода к устойчивому развитию Украины.

Ключевые слова: безопасность жизнедеятельности, трансформация, рыночные принципы, образовательно-просветительская работа.

This article deals with the theoretical and methodological foundations of the study of human security, the formation of a new strategy for survival. Stressed the importance of understanding the principle of efficiency and environmental education and awareness activities to accelerate the transition to sustainable development in .

Key words: safety, transformation, market fundamentals, education and awareness raising activities.

Життя — це те, що люди більш за все прагнуть зберегти менш за все бережуть.

Ж. Лабрюєр

Постановка проблеми. Трансформація українського суспільства на ринкових засадах пов'язана з низкою світоглядних питань принципового характеру, які ще не повною мірою знайшли своє

осмислення як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Серед таких питань — проблема забезпечення безпеки людини у навколишньому середовищі. На початку ХХІ століття ця проблема набуває все більшої гостроти. Це пояснюється особливостями нашого часу: глобальним забрудненням біосфери, великою кількістю промислових і транспортних аварій, високим рівнем виробничого і побутового травматизму, смертності, поширенням інфекційних захворювань, загрозливими масштабами соціально-політичних небезпек — тероризму, захоплення заручників та ін. Суспільство постійно зазнає великих втрат у вигляді людських жертв, матеріальних збитків, руйнуванні довкілля. Відбуваються все більш відчутні суперечності між суспільством, природою і техногенною сферою [3].

Вплинути на зменшення таких суперечностей можна, змінивши певні поняття людської свідомості та відповідальності. У вирішенні цього важливого питання особливого значення набуває вивчення “Безпеки життєдіяльності” (БЖД) як дисципліни світоглядного значення, без якої сьогодні не можлива жодна професійна діяльність.

БЖД — це ступінь захисту людини від небезпек різного характеру, де під терміном “небезпека” розуміють вплив на людину чинників, які можуть спричинити погіршення стану її здоров’я. Природа цих чинників може бути пов’язана з причинами природного характеру (землетруси, повіні, буревії, цунамі), соціально-економічного (екологічні катастрофи, інфекційні захворювання, тероризм, війни), а також з причинами техногенного характеру (аварії, катастрофи, вибухи).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема безпеки життєдіяльності (БЖД) людини і всього суспільства в сучасних умовах набула особливої гостроти й актуальності. БЖД обговорюється на сторінках газет і журналів, ученими, представниками громадськості, політичними діячами, тобто є об’єктом уваги всіх прошарків суспільства та держави. Учені давно почали турбуватися про небажані та негативні наслідки антропогенного впливу на природу й навколишнє середовище. Футурологи різних країн світу розробляли різноманітні моделі майбутнього збалансування розвитку людського суспільства з навколишнім середовищем в умовах величезних техногенних навантажень на біосферу.

Знаннями про довкілля людина володіла з найперших етапів антропогенезу. Тоді це було необхідною умовою виживання. Отриману інформацію про навколишнє середовище використовували під час облаштування житла, полювання, рибальства тощо. Із часом, коли виникли міфологія та релігія, ці знання органічно увійшли у найдавніші світоглядні системи. Навіть поверхневий аналіз міфології дає змогу побачити цілісну, структуровану систему забезпечення безпеки, ґрунтовно розроблену у давні часи. Безпеку в той час не поділяли на виробничу та невиробничу, оскільки не існувало виробництва у сучасному його розумінні. Цілісний підхід до вивчення питань безпеки є цілком логічним, адже допомагає розв’язати їх комплексно. Перспективи розвитку безпеки життєдіяльності теж мають бути зорієнтовані на інтеграцію розрізнених напрямів, що досліджують окремі аспекти безпеки людини в одне ціле.

У міфології природа зображена за аналогією з людьми та закономірностями їхнього життя. Людина антропоморфізує природу, не відокремлює себе від неї, персоніфікує її сили у вигляді людей-богів. Отже, міфологія постає як система знань, інтерпретованих відповідно до світогляду давніх людей. Природа і її стихії знайшли понятійно-образне відображення. Так, різні верховні боги — Зевс, Юпітер, Дажбог втілюють життєдайну силу сонця і вогню.

В античності відбувалися істотні світоглядні і теоретико-пізнавальні зрушення. Ідеться передовсім про перехід від прямого отождолення людини і природи, людини і суспільства, матеріального та ідеального, поняття і образу до їх розмежування, розрізнення і, зрештою, протиставлення. Водночас сформувалася наука як спосіб пізнання світу, однак збереглася традиція розглядати його як єдність. Цим зумовлені і сутнісні ознаки космологічно цілісного підходу в пізнанні екологічних систем. Одним із перших, хто на межі ХVIII—ХІХ ст. усвідомив потребу цілісного оцінювання природних комплексів і глибинні зв’язки між людством та природним середовищем, був німецький натураліст Александр фон Гумбольдт (1769—1859). Він написав понад 600 праць, які сприяли розвитку геології, геоботаніки, гідрології, ґрунтознавства, кліматології та багатьох інших наук. Засновником екології вважають німецького вченого Ернста Геккеля (1834—1919), який дав визначення екології та безпеки життєдіяльності, а також інших галузей знань, що вивчають тваринний, рослинний, сировинний світ як «наук про загальну економіку природи». Він запровадив і термін «екологія». Сутність природних комплексів висвітлено у працях російського природознавця Григорія Морозова (1921—2001). Василь

Докучаєв (1846—1903) у першій половині ХХ ст. створив учення про ґрунти, у 1948 р. англійський учений Артур-Джордж Тенслі (нар. 1935) розробив поняття «екосистема» і визначив його сутність.

У ХХ ст. людству почала загрожувати небезпека повільного вимирання внаслідок безперервного погіршення умов навколишнього середовища і вичерпання природних ресурсів. Для її усунення необхідні перегляд традиційних принципів природокористування та докорінна перебудова господарської діяльності у більшості країн. Одним із перших у світі звернув увагу на цю проблему перший президент Академії наук України Володимир Вернадський (1863—1945). Його вчення про ноосферу посідає особливе місце в історії екології та безпеки життєдіяльності населення. Він вважав, що ноосферу (сферу розуму) і біосферу (сферу життя) утворює «жива речовина», до складу якої входять всі живі організми і людина, розглядаючи природу та людське суспільство як ціле.

В. Вернадський обґрунтував положення про те, що діяльність сучасної людини зумовлює рух основних хімічних елементів у масштабах, порівнюваних із природними циклами руху цих елементів. За його визначенням, людина стала наймогутнішою геологічною силою на планеті, її діяльність почала перевищувати масштаби найпотужніших стихійних явищ. Такий стан навколишнього середовища і негативні прогнози щодо глобальної соціоекологічної ситуації спонукали до проведення спеціальних досліджень і заходів, які б дали змогу розв'язати двоєдине завдання — збереження рівноваги в природі та задоволення людських потреб, що зростають.

Істотну роль у становленні сучасної екології відіграла публікація монографій із цієї проблематики американського вченого Юджина Одума (1913—2002) у 70—90-х роках ХХ ст. З 1950 р. екологічні дослідження особливо активізувалися.

Перший науковий центр екологічних досліджень в Україні було створено у 1930 р. при Інституті зоології і ботаніки Харківського державного університету (очолив В. Сташинський). Його праця «До розуміння біоценозу» (1933) є класичною у сфері вивчення зв'язків між організмами в ценотичних системах. Світове визнання здобули дослідження українських учених І. Підоплічка, Ф. Гриня, С. Стойка, П. Погребняка, Д. Воробйова та ін., які протягом 1940—1980 рр. розробили принципи раціонального природокористування, типологію лісів тощо. Натепер в Україні екологічні проблеми вивчають академіки М. Голубець, К. Ситник, Ю. Шеляг-Сосонка.

Важливе значення у галузі безпеки життєдіяльності людини мають дослідження відомих науковців: М.Т.Бакка, С.В.Белова, Голубєва А.К., М.В.Захарченка, А.С.Мельничука, А.М.Нагорної, М.В.Орлова, В.І.Сівко, М.І.Хижняка та ін. [1,4,6].

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження особливостей безпеки життєдіяльності людини за умов сталого розвитку суспільства. Як галузь наукових знань БЖД ґрунтується на знаннях природничих, гуманітарних і технічних наук. Її ще не можна вважати наукою, бо вона не має власних наукових методів дослідження. Але БЖД як дисципліна світоглядного характеру є основою для вивчення інших наукових дисциплін.

Отже, досліджувати проблеми безпеки життєдіяльності неможливо без зв'язку з іншими науками, оскільки вони перебувають у складній взаємозалежності.

Завданнями дослідження є вивчення умов для безпечного існування як кожної окремої людини сучасності, так і наступних поколінь. Вона є продовженням концепції ноосфери, сформульованої нашим співвітчизником В. Вернадським ще в першій половині ХХ століття [5]. Суть її полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не погіршувалися якість та безпека життя людей, стан навколишнього середовища й відбувався соціальний прогрес, який визнає потреби кожної людини.

Виклад основного матеріалу. Питання безпеки життя і здоров'я людини тісно пов'язані із процесом сталого розвитку людства. У ХХІ столітті цю проблему треба розглядати як одну із пріоритетних у діяльності світової спільноти в умовах глобалізації всіх сфер життєдіяльності людства: матеріально-виробничої, побутової, соціально-політичної та культурно-духовної. Зважаючи на це, ще на початку 90-х років ХХ століття спеціалістами ООН розроблена стратегічна Концепція сталого розвитку людської спільноти, так званий Порядок денний на ХХІ століття. Незважаючи на песимістичні прогнози щодо майбутнього людства, Концепція містить нову парадигму безпеки життя людей, в якій переконує у тому, що глобальні проблеми людства (голод, зубожіння, безробіття, хвороби, різного роду війни, інфекційні захворювання та інше) можна вирішити лише шляхом організованої взаємодії

населення всієї планети й урядів усіх держав.

Проаналізувавши Концепцію, можна виділити такі її основні напрямки:

1. Безпека життєдіяльності населення будь-якої країни забезпечується не озброєнням, а довготривалим процесом сталого розвитку людини, який оцінюється індексом людського розвитку (ІЛР).

ІЛР характеризується такими показниками:

- економічним — реальний прибуток (дохід) на душу населення за паритетом купівельної спроможності;
- соціальним — рівень освіченості населення та середня тривалість життя;
- екологічним — узагальнений показник стану довкілля.

Нормування ІЛР перебуває в діапазоні від 0 до 1. Відповідно до такої нормованої форми найгірші значення ІЛР відповідатимуть числовим значенням, близьким до 0, а найкращі — наблизатимуть ці значення до 1, тобто $0 < \text{ІЛР} < 1$.

За даними ООН, Україна за ІЛР у 2010 році посідала 76-те місце.

2. Безпека життя і здоров'я людини повинна розглядатися як компонент розвитку матеріально-виробничої, соціально-політичної, культурно-духовної та побутової сфер життя суспільства. На думку спеціалістів ООН, ХХ століття стало показовим для сучасної цивілізації. Людський розвиток за цей період відбувався надзвичайно швидко. Країни, які розвиваються, перевершили у три рази темпи розвитку промислово розвинутих країн. У 3,7 раза зросла чисельність населення планети. Тривалість життя збільшилась від 50-ти до 67-ми років, смертність дітей зменшилася. Значно доступнішою стала освіта. Сьогодні на планеті 82 % освічених людей. Поліпшилося харчування населення планети. Якщо у 60-х роках ХХ століття близько 60 % людей були на межі виживання, то вже на початку ХХІ століття у таких умовах перебувало лише 22 % населення планети. За рівнем соціального виміру (Ісв) Україна займає 72-ге місце (Ісв = 0,554).

3. Для більшості людей відчуття безпеки асоціюється переважно з проблемами повсякдення (харчування, тепло, стабільність, одяг, медичне обслуговування, робота, зарплата, освіта та інші). Сучасний рівень науково-технічного прогресу (НТП) у сукупності зі світовою економікою спроможні забезпечити населення планети продуктами харчування, енергією, соціальними видатками на пенсії, охороною здоров'я та навколишнього середовища тощо. А це віддзеркалює ступінь зрілості суспільства кожної країни. Рівень економічного розвитку характеризується індексом економічного виміру (Іев). Україна за цим показником займає 91 -ше місце (Іев = 0,319).

4. Безпека людини є загальною категорією, яка характеризує забезпечення життєдіяльності людини будь-якої країни. Глобальна загроза безпеці людей виникає внаслідок того, що національні катастрофи, як правило, виходять за межі державних кордонів. Априорі — жодна країна не може ізолюватися від цілого світу, тобто глобальна стабільність усієї біосфери залежить від цілісності біологічних і фізичних природних систем кожної країни, її здатності захищати своє навколишнє середовище. Це оцінюється за допомогою індексу екологічного виміру (Іев). Станом на 2010 рік Україна за цим показником знаходилася на 107-му місці (Іев = 0,447).

Організація Об'єднаних Націй у рамках цільових програм координує сама та спрямовує зусилля світового співтовариства на вирішення зазначених проблем. Адже реалізація Концепції сталого розвитку неможлива без підготовки людини до активної участі у забезпеченні тривалого повноцінного життя в суспільстві, що динамічно змінюється. Успіх цього задуму можливий лише за умови усвідомлення кожною людиною, що безпека її власного життя і безпека всього людства полягає у формуванні чітких світоглядних засад. Бо від знань людини, її ефективних дій, правильності рішень, моральних принципів залежить, чи вдасться вберегти життя на землі. Саме розвиток усіх ланок освіти з питань безпеки людини надасть кожній людині можливість зрозуміти важливість свого гармонійного існування в навколишньому середовищі, а також навчить приймати правильні рішення в умовах виникнення різного роду небезпек.

Саме освіта є тією галуззю вітчизняного господарювання, яка спроможна докорінно поліпшити безпечне існування нашого суспільства. Безумовно, що освіченість нації — безпека нації. На основі досвіду міжнародних і українських науковців у сфері безпеки життєдіяльності в Україні розроблена й прийнята Концепція освіти з напрямку “Безпека життя і діяльності людини” (БЖДЛ).

Згідно із Концепцією, основними завданнями освіти з БЖДЛ є:

- формування культури людини щодо безпеки, її відповідних моральних цінностей, поглядів, поведінки тощо;
- забезпечення певного стану індивідуальної захищеності людини шляхом формування і розвитку тих якостей особи, що сприяють розвитку безпеки, а також необхідних знань та вмінь;
- інтенсифікація методичної, наукової та інших форм освітянської роботи з напрямку БЖДЛ як у закладах освіти, так і поза ними;
- сприяння підвищенню ефективності роботи державної системи з безпеки населення шляхом навчання і підготовки людей до їх адекватної взаємодії, активної позиції щодо вдосконалення державної системи, у тому числі — у законодавчій сфері;
- удосконалення управління освітою всіх верств населення за критеріями напрямку БЖДЛ.

Пріоритетним напрямом підготовки вважається формування правильної соціальної позиції особи щодо власної безпеки, мотивація її безпечної поведінки в побуті, на виробництві, в інших сферах існування, засвоєння певних знань та вмінь з акцентом на запобігання можливої шкоди.

Необхідним напрямом навчання є також підготовка до дій у небезпечних ситуаціях, що об'єктивно склалися, заради зменшення потенційно можливих втрат (пошкоджень). Безпека особи розглядається як результат взаємо-узгодженої співпраці державної системи підтримки безпеки людини і системи освіти. Зміст освіти, її структура, технологія навчання формуються з позиції, що людина є найголовнішим об'єктом захисту від чинників ризиків.

Положення Концепції склали теоретико-методологічні основи дослідження безпеки життєдіяльності людини за умов сталого розвитку. На основі Концепції було розроблено змістовну частину галузевих стандартів вищої освіти для фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів, молодших спеціалістів та бакалаврів щодо освіти з питань безпеки життєдіяльності. Дослідження базується на основі комплексного підходу, який передбачає здобуття знань та вмінь про безпеку у системі “людина — середовище”, формує вміння майбутнього фахівця аналізувати умови перебування в середовищі у разі виникнення різного роду небезпек та приймати адекватні рішення щодо особистої безпеки, безпеки колективу (збереження здоров'я, життя), а також виховує гуманне світосприйняття [6].

Методологічною основою підходу до аналізу БЖД є системно-структурний підхід, а метод, який використовується в цьому підході, — системний аналіз. Саме системний аналіз як методологія наукового пізнання дозволяє пояснити сутність явищ і процесів.

У центрі сучасних проблем безпеки життєдіяльності стоїть людина: її діяльність зумовлює виникнення різного роду небезпек і, як наслідок, — людина разом з іншими живими організмами стає жертвою цих небезпек. Отже, людина одночасно є причиною і наслідком кризових ситуацій, які виникають у різних куточках світу.

Наукова галузь знань про безпеку людини ще молода і знаходиться в процесі свого становлення. Вона повинна взаємодіяти з іншими науковими дисциплінами для того, щоб широко висвітлювати всі проблеми безпеки сучасного суспільства. Сьогодні вже всім зрозуміло, що впровадження у вищих навчальних закладах нормативної дисципліни БЖД, без сумніву, відповідає потребам сьогодення, саме вона є основною ланкою формування сучасного світогляду щодо безпеки людства та його майбутнього.

Концепція сталого людського розвитку — основа науки про безпеку людини. Питання безпеки життя і здоров'я людини тісно пов'язані із процесом сталого розвитку людства. У ХХІ столітті цю проблему треба розглядати як одну із пріоритетних у діяльності світової спільноти в умовах глобалізації всіх сфер життєдіяльності людства: матеріально-виробничої, побутової, соціально-політичної та культурно-духовної. Зважаючи на це, ще на початку 90-х років ХХ століття спеціалістами ООН розроблена стратегічна Концепція сталого розвитку людської спільноти, так званий Порядок денний на ХХІ століття. Незважаючи на песимістичні прогнози щодо майбутнього людства, Концепція містить нову парадигму безпеки життя людей, в якій переконує у тому, що глобальні проблеми людства (голод, зубожіння, безробіття, хвороби, різного роду війни, інфекційні захворювання та інше) можна вирішити лише шляхом організованої взаємодії населення всієї планети й урядів усіх держав.

Реалізація Концепції сталого розвитку неможлива без підготовки людини до активної участі у забезпеченні тривалого повноцінного життя в суспільстві, що динамічно змінюється. Успіх цього задуму можливий лише за умови усвідомлення кожною людиною, що безпека її власного життя і безпека всього людства полягає у формуванні чітких світоглядних засад. Бо від знань людини, її ефективних дій,

правильності рішень, моральних принципів залежить, чи вдасться вберегти життя на землі. Саме розвиток усіх ланок освіти з питань безпеки людини надасть кожній людині можливість зрозуміти важливість свого гармонійного існування в навколишньому середовищі, а також навчить приймати правильні рішення в умовах виникнення різного роду небезпек.

Саме освіта є тією галуззю вітчизняного господарювання, яка спроможна докорінно поліпшити безпечне існування нашого суспільства. Безумовно, що освіченість нації — безпека нації.

На основі досвіду міжнародних і українських науковців у сфері безпеки життєдіяльності в Україні розроблена й прийнята Концепція освіти з напрямку “Безпека життя і діяльності людини” (БЖДЛ). Згідно із Концепцією, основними завданнями освіти з БЖДЛ є:

- формування культури людини щодо безпеки, її відповідних моральних цінностей, поглядів, поведінки тощо;
- забезпечення певного стану індивідуальної захищеності людини шляхом формування і розвитку тих якостей особи, що сприяють розвитку безпеки, а також необхідних знань та вмінь;
- інтенсифікація методичної, наукової та інших форм освітянської роботи з напрямку БЖДЛ як у закладах освіти, так і поза ними;
- сприяння підвищенню ефективності роботи державної системи з безпеки населення шляхом навчання і підготовки людей до їх адекватної взаємодії, активної позиції щодо вдосконалення державної системи, у тому числі — у законодавчій сфері;
- удосконалення управління освітою всіх верств населення за критеріями напрямку БЖДЛ.

Пріоритетним напрямом підготовки вважається формування правильної соціальної позиції особи щодо власної безпеки, мотивація її безпечної поведінки в побуті, на виробництві, в інших сферах існування, засвоєння певних знань та вмінь з акцентом на запобігання можливої шкоди. Тому дисципліна має світоглядно-професійний характер.

Необхідним напрямом навчання є також підготовка до дій у небезпечних ситуаціях, що об’єктивно склалися, заради зменшення потенційно можливих втрат (пошкоджень).

Безпека особи розглядається як результат взаємо-узгодженої співпраці державної системи підтримки безпеки людини і системи освіти. Зміст освіти, її структура, технологія навчання формуються з позиції, що людина є найголовнішим об’єктом захисту від чинників ризиків.

На основі Концепції було розроблено змістовну частину галузевих стандартів вищої освіти для фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів, молодших спеціалістів та бакалаврів щодо освіти з питань безпеки життєдіяльності. Вивчення дисципліни базується на основі комплексного підходу, який передбачає здобуття знань та вмінь про безпеку у системі “людина — середовище”, формує вміння майбутнього фахівця аналізувати умови перебування в середовищі у разі виникнення різного роду небезпек та приймати адекватні рішення щодо особистої безпеки, безпеки колективу (збереження здоров’я, життя), а також виховує гуманне світосприйняття.

Висновки. У центрі сучасних проблем безпеки життєдіяльності стоїть людина: її діяльність зумовлює виникнення різного роду небезпек і, як наслідок, — людина разом з іншими живими організмами стає жертвою цих небезпек. Отже, людина одночасно є причиною і наслідком кризових ситуацій, які виникають у різних куточках світу.

Наукова галузь знань про безпеку людини ще молода і знаходиться в процесі свого становлення. Вона повинна взаємодіяти з іншими науковими дисциплінами для того, щоб широко висвітлювати всі проблеми безпеки сучасного суспільства. Сьогодні вже всім зрозуміло, що впровадження у вищих навчальних закладах нормативної дисципліни БЖД, без сумніву, відповідає потребам сьогодення, саме вона є основною ланкою формування сучасного світогляду щодо безпеки людства та його майбутнього.

Необхідністю є перехід суспільства на шлях стійкого розвитку, що забезпечує коеволюцію, тобто спільну еволюцію природи й людини. Суспільство може жити й розвиватися тільки всередині біосфери та за рахунок її ресурсів, тому воно зацікавлене в її збереженні. Але через те, що еволюція природи йде дуже повільно, а соціальна еволюція людини — дуже швидко, більшість процесів деформуються, у тому числі вмирає багато видів, які не встигають адаптуватися, порушуючи при цьому стійкість екосистеми. Людство повинне свідомо обмежити свій вплив на природу, щоб зберегти можливість подальшого розвитку.

Сталий розвиток розглядається як такий, що не тільки породжує і сприяє економічному

зростанню, але й справедливо розподіляє його результати, більшою мірою відновлює довкілля, ніж знищує його, сприяє зростанню можливостей людей, а не збіднює їх. Це розвиток, у центрі якого – людина, зорієнтована на збереження природи. Найбільш економічно розвинені країни в основному завершили перехід до високопродуктивної ресурсозберігаючої економічної діяльності, що створює достатні умови для вирішення складних екологічних і соціальних завдань. Головними факторами, які сприяли цьому, стали: переміщення у малорозвинені країни галузей, які не потребують висококваліфікованої робочої сили і створюють велику кількість відходів на одиницю продукції; структурна перебудова економіки за рахунок прискорення розвитку високотехнологічних і безвідходних галузей; консервація власних природних ресурсів, зростаючі обмеження щодо їх використання.

Проблеми сталого розвитку є особливо важливими для України, яка на даний час знаходиться на стадії перехідного суспільства та переживає глибоку еколого-економічну кризу.

Отже, можна зробити висновок, що прийнятні умови життєдіяльності людини великою мірою ґрунтуються на забезпеченні належних умов безпеки перебування людини у навколишньому середовищі. А поява наукової галузі знань про безпеку життєдіяльності людини — це закономірний процес розвитку суспільства, який обумовлюється, з одного боку, бурхливим розвитком науково-технічного прогресу, процесами глобалізації і створенням комфортних умов життя для людини, а з іншого — зростанням різного роду небезпек.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакка М.Т., Мельничук А.С., Сівко В.І. Охорона і безпека життєдіяльності людини. – Житомир: Льонек, 1995. – 165 с.
2. Безопасность жизнедеятельности: Учебник для вузов /Под общей ред. С.В. Белова – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая шк., 1999. – 448 с.
3. Захарченко М.В., Орлов М.В., Голубев А.К. та ін. Безпека життєдіяльності у повсякденних умовах виробництва, побуту та у надзвичайних ситуаціях: Навчальний посібник. – К.: ІЗМИ, 2006. – 196 с.
4. М. Мохняк, О. С. Дацько, О. І. Козій, А. С. Романів, М. П. Петрук, В. В. Скіра, В. О. Васійчук. Безпека життєдіяльності. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2009. 264с.
5. Хижняк М.І., Нагорна А.М. Здоров'я людини та екологія. – К.: Здоров'я, 1995. – 232 с.
6. Піскунова Л. Е., Прилипко В. А., Зубок Т. О. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. – К.: ІЗМИ, 2008. – 296 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Воловик Людмила Михайлівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії, екології і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Ковальська Катерина Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри географії, екології і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Надійшла до друку 10.06.2013р.